

МИШЕЛ ТУРНИЕ
РАДОСТТА МИ ДА ПРЕБЪДЕ
КОЛЕДНА ПРИКАЗКА

Превод от френски: Мария Георгиева, 1987

chitanka.info

*На Дари Коул,
комуто тази измислена история ще напомни една
друга — истинска.*

Възможно ли е човек с фамилното име Бидош^[1] да пожъне слава на световноизвестен пианист? Като кръстиха сина си Рафаел и му отредиха по този начин благосклонното покровителство на най-ефирния, най-песенния архангел^[2], съпрузите Бидош може би несъзнателно отпавиха първото предизвикателство. Впрочем скоро проявените от детето умствени заложи и чувствителността му събудиха големи надежди. Сложиха го на пианото веднага щом започна да се задържа седнал на стола. Постиженията му бяха забележителни. Рус, синеок, блед, изтънчен — цял Рафаил и никакъв Бидош. На десет години си бе спечелил име на дете чудо и организаторите на светски вечеринки не можеха да си го поделят. Дамите изпадаха в умиление, когато сведеше над клавишите нежното си, прозрачно лице и обвит сякаш в синята сянка от крилата на невидимия архангел, извисяваше към небето като тайнствена любовна песен звуците на хорала на Йохан Себастиан Бах „Радостта ми да пребъде“.

Но детето заплащаше скъпо тези възвишени мигове. От година на година растеше броят на часовете за задължителни всекидневни упражнения. На дванайсет години той работеше по шест часа дневно и често завиждаше на момчетата, които не бяха орисани нито с дарба, нито с призвание, нито с предопределение за блестяща кариера. Понякога очите му се наливаха със сълзи, когато при хубаво време бе неумолимо прикован към инструмента си, а отвън долитаха виковете на другарите му, които се забавляваха.

Навърши шестнайсет години. Талантът му разгръщаше несравнимото си богатство. Той бе звездата на Парижката консерватория. За сметка на това последвалото след детството юношество като че нямаше желание да запази и най-незначителен щрих от предишното му ангелско лице. Сякаш злият магьосник пубертет, който го бе докоснал с пръчицата си, упорито се стремеше да

унищожи предишния романтичен ангел. Но изпитото му, неправилно лице с изпъкнали орбити и издадена напред челюст и дебелите очила, които се налагаше да носи заради прогресиращото късогледство, не биха били нищо, ако го нямаше неизменния израз на постоянно смущение, по-скоро предизвикващ смях, отколкото подклаждащ въображението. Външно поне Бидош сякаш напълно бе възтържествувал над Рафаил.

Дребничката Бенедикта Прийор бе две години по-малка от него и сякаш не забелязваше неблагоприятната му външност. Тя следваше в консерваторията и явно виждаше в него единствено бъдещия велик виртуоз. Впрочем тя живееше само чрез и за музиката и родителите на двете деца се чудеха дали отношенията им някога ще прехвърлят границата на мечтателната близост, която ги свързваше при свиренето на четири ръце.

Завършил Консерваторията като първенец на рекордно ранна възраст, Рафаел започна да дава по някой и друг урок, за да си осигури скромна издръжка. Бяха сгодени с Бенедикта, но предпочитаха да изчакат по-подходящо време за сватбата. Защо да бързат?

Изнизаха се години на неземно щастие, които те преживяха единствено в любов и музика. Потопяха ли се в дълбините на концерта, който си посвещаваха един другиму, опияненият от възторг и признателност Рафаел завършваше вечерта, като изсвирваше пак хорала на Йохан Себастиан Бах „Радостта ми да пребъде“. От негова страна това бе не само почит към най-великия композитор на всички времена, а и гореща молба към бога да съхрани този толкова чист и пламенен съюз. Затова звуците, които излитаха от пианото под пръстите му, бяха пръски небесен смях, божествено веселие, като благословия от твореца към създанието му.

Но съдбата реши да постави на изпитание подобна несравнима хармония. Един приятел на Рафаел, завършил като него консерваторията, изкарваше прехраната си, като акомпанираше изпълнението на куплетиста в някакво нощно заведение. Понеже беше цигулар, не смяташе, че се zlepоставя кой знае колко, като удряше желаните акорди по едно вехто пиано, за да акцентира глупавите куплети, които изпълнителят редеше на авансцената. Та на този Анри Дюрийо му се налагаше да замине на първо турне в провинцията и той

предложи на Рафаел да го замества един месец, че да не изтърват скъпоценното препитание.

Рафаел се поколеба. За него само да седи два часа в това мрачно и задушно заведение и да слуша да се разправят тъпотии, вече щеше да е мъка. А пък да ходи там всяка вечер и на всичко отгоре да докосва пиано в тази отблъскваща обстановка... Хонорарът, който само за една вечер възлизаше на стойността на повече от десет частни урока, не оправдаваше подобно кощунство.

Тъкмо щеше да откаже, когато за най-голяма негова изненада Бенедикта го помоли да размисли. Бяха стодени доста отдавна. Кариерата на дете чудо на Рафаел от години бе забравена и никой не знаеше колко време трябваше да чакат докато го увенчае славата. А пък тези няколко вечери бяха в състояние да им осигурят паричната подкрепа, без която не можеха да свият гнездо. Та толкова голяма ли щеше да е жертвата? Способен ли бе Рафаел още да отлага сватбата им в името на едно несъмнено достойно за уважение, но доста отвлечено схващане за изкуството? Той прие.

Въпросният куплетист, комуто щеше да акомпанира, се наричаше Бодрюш^[3] и телосложението, с което бе наказан, напълно отговаряше на името му. Той бе огромен, отпуснат и мекушав, сновеше от единия до другия край на сцената и изброяваше с плачлив глас купищата нещастия и несполуки, с които животът непрестанно го отрупвал. Комизмът му почиваше изцяло на следната проста закономерност: ако не ти провърви веднъж, предизвикваш съчувствие, два пъти — будиш съжаление, сто пъти — ставаш за смях. Оттам нататък трябва само да попрекалиш с жалбите и окайването, за да се стовари отгоре ти радостният вой на тълпата.

Още първата вечер Рафаел прецени качеството на този смях. В него цинично се проявяваха садизмът, злобата и пошлостта. Като излагаше на показ своето страдание, Бодрюш атакуваше публиката си в слабините и я принизяваше до най-гнузното равнище. Със своеобразния си комизъм превръщаше тези почтени граждани, който с нищо не бяха по-лоши или по-добри от останалите, в най-гадна измет. Цялото му изпълнение се крепеше на способността на низостта да се предава, на заразата на злото. В пристъпите, от които стените на малката зала се люлееха, Рафаел разпозна смеха на самия дявол, т.е. победоносния рев, където ликуваха омразата, подлостта и глупостта.

И точно тази недостойна изповед той бе длъжен да съпровожда на пиано и не само да съпровожда, а и да подчертава, да преувеличава, да усилва до краен предел. На пиано, т.е. с помощта на свещения инструмент, на който свиреше хоралите на Йохан Себастиан Бах! През цялото си детство и юношество той бе срещал злото единствено в отрицателните му прояви — например обезсърчаване, мързел, скука, безразличие. За пръв път го срещаше въплътено като качество, да се криви и ръмжи — и то в лицето на този недостоен Бодрюш, чийто деен съучастник бе станал той.

И каква бе изненадата му една вечер, когато, пристигайки в обичайния ад, видя върху окачения на вратата на кафе театъра афиш една малка обява след името на Бодрюш да гласи:

НА ПИАНОТО — БИДОШ

Само с един скок той се намери в кабинета на директора. Последният го прие с отворени обятия. Да, сметнал за необходимо да се отбележи името му на афиша. Напълно справедливо било. Неговият „принос“ на пианото не убягвал на нито един зрител и значително обогатявал малко поизтъркания — трябвало да се признае — номер на горкия Бодрюш. Впрочем двете имена чудесно си прилягали: Бидош и Бодрюш. Не можело и да се мечтае за по-звучно, по-характерно и по-забавно с чудатия си хумор съчетание. Разбира се, хонорарът му щял да бъде увеличен. Съществено.

Рафаел бе влязъл в кабинета, за да протестира. Оттам излезе, като благодареше на директора и проклинаше вътрешно своята стеснителност и слабостта си.

Вечерта той описа сцената на Бенедикта. Вместо да сподели възмуцението му, тя го поздрави за успеха и се зарадва на увеличаването на приходите им. В края на краищата, щом цялата работа е една сделка и нищо повече, нямаше ли да е по-добре да извлекат максимална облага? Рафаел имаше чувството, че целият свят се е сговорил против него.

За сметка на това в държането на Бодрюш се забелязваше значително охладняване. До този момент той бе демонстрирал покровителствено снизхождение. Рафаел изпълняваше незначителната роля да му акомпанира, която бе полезна, но безславна и не изискваше друго, освен себеотрицание и известен усет. Но ето че сега привличаше върху себе си част от вниманието и съответно от аплодисментите на публиката, и то до такава степен, че директорът не би могъл да не забележи това.

— По-кратко, приятелче, по-кратко — казваше той на Рафаел, който не можеше нищо да отговори.

Положението сто на сто щеше да се влоши много, ако завръщането на Дюрийо не беше сложило точка на всичко. Успокоеният Рафаел подхвана пак уроците по пиано с чувство на изпълнен дълг и спомен за едно, колкото тежко, толкова и поучително изпитание. Не след дълго той се ожени за Бенедикта.

Бракът почти не промени живота на Рафаел, но му даде представа за задълженията, които дотогава можеше и да пренебрегва. Трябваше да споделя грижите на младата си съпруга, която много трудно „свързваше двата края“, още повече че се налагаше всеки месец да плащат вноските за апартамента, колата, телевизора и електрическата пералня, купени на изплащане. Напоследък вечерите минаваха по-често в подреждане на колони от цифри, отколкото в общуване с чистата красота на някой хорал на Бах.

Веднъж той се прибра вкъщи малко по-късно от обикновено и намери Бенедикта много възбудена от едно току-що завършило посещение. Разбира се, директорът на кафе театърът бе идвал да се срещне с него, но поради отсъствието му бе изложил на Бенедикта предложението си. Не, вече не ставало въпрос да съпровожда певческите фокуси на жалкия Бодрюш, който впрочем нямало да види подновен договора си за следващата програма. Но дали не би пожелал Рафаел да свири сам на пиано няколко музикални пиеси в паузата между две комедийни изпълнения? Това щяло да внесе сполучлив обрат във вечерта. Публиката само щяла да се почувствува добре при отварянето на тези скоби, ограждащи спокойствие и красота в една програма, общо взето, пълна с оживление и весели изблици.

Рафаел веднага отказа. Никога нямаше да слезе отново в оня вонящ вертеп, където бе страдал в продължение на цял месец. Беше

изпитал злото именно в своята област — музиката и представлението. Чудесно, но нямаше какво повече да научи.

Бенедикта изчака да отmine бурята. През следващите дни тя внимателно поднови атаката. Това, което му се предлагаше, нямаше нищо общо с акомпанимента на окаения Бодрюш. Ще свири самичък, и то каквото си иска. В крайна сметка предлагаха му да упражнява истинската си професия на солист. Началото несъмнено бе скромно, но нали все трябваше да се почне. Имаше ли избор?

Тя се връщаше на това всеки ден търпеливо, неуморно. Същевременно започна постъпки за смяна на квартала. Тя мечтаеше за стар и по-просторен апартамент в жилищен квартал. Но това подобрение в техния бит изискваше жертви.

Той се пожертвува и подписа договор за шест месеца, който можеше да бъде анулиран чрез значително обезщетение за сметка на оная от двете страни, която първа реши да го прекрати.

Още първата вечер той разбра в какъв ужасен капан се бе хванал. Публиката още кипеше, силно възбудена от предишното изпълнение — шутовското танго на една великанка с джудже. Появата на сцената на Рафаел в тесен и твърде къс черен костюм, скованият му и уплашен вид, вкамененото му от страх зад дебелите очила лице на семинарист — всичко сякаш бе пресметнато, с цел да даде извънредно смешно съчетание. Посрещна го креслив смях. За зла участ табуретката му се оказа много ниска. Завъртя седалката, за да я повдигне, но в смущението си я отвинти напълно и се намери пред разбушуваната публика с две части от табуретката, която приличаше на гъба, чиято шапка сякаш се е отделила от пънчето. В нормална обстановка сигурно щяха да му бъдат достатъчни само няколко секунди, за да постави седалката на мястото ѝ. Но шибан от светкавиците на фотографите, с разстроени от паниката движения, той има допълнителното нещастие да изпусне очилата си, без които нищо не виждаше. Когато предприе издирването им и запълзя на четири крака по пода, веселието на публиката стигна върха си. След това доста минути трябваше да се бори с двете части на табуретката, преди да успее най-после да седне пред пианото си с треперещи ръце и объркани спомени. Какво бе свирил оная вечер? Не би могъл да каже. Всеки път, когато докоснеше инструмента си, бурята от смях, която бе утихнала, избухваше с още

по-голяма сила. Когато се върна зад кулисите, бе потънал в пот и обезумял от срам.

Директорът го притисна в обятията си.

— Скъпи Бидош — възкликна той, — бяхте превъзходен, чувате ли, пре-въз-ходен. Вие сте голямото откритие на сезона. Имате несравнима дарба за комична импровизация. А какво присъствие! Достатъчно е да се появите, и хората започват да се смеят. Щом ударите един акорд на пианото си, подлудяват. Впрочем бях поканил журналисти. Сигурен съм в резултата.

Зад него, скромна и усмихната, Бенедикта бе затрупвана с лавина от комплименти. Рафаел се хвана за нея като удавник за скала. Гледаше я в лицето с умоляваща настойчивост. А младата Бенедикта Прийор, превърнала се тази вечер в госпожа Бидош, съпруга на известния музикален комик, остана спокойна, сияеща и непоклатима. Вероятно си мислеше и за красивия апартамент в квартал, който сега бе достъпен за нея.

Пресата действително тържествуваше. Заговори се за нов Бъстър Китън. Превъзнасяха печалната му физиономия на налудничав индивид, поразяващата му несръчност, смешното му свирене на пиано. И навсякъде се появяваше една и съща снимка — на четири крака пълзи към очилата си между двете части на табуретката.

Пренесоха се в ново жилище. После един импресарио пое грижата за интересите на Бидош. Снимаха филм за него. После втори. Третият им даде възможност да се пренесат още веднъж и този път се настаниха в частна къща на булевард „Мадрид“ в Ньойи.

Един ден имаха посещение. Анри Дюрийо бе дошъл да поднесе поздравленията си за великолепия успех на стария си другар. Той се движеше стеснително сред позлатената ламперия, кристалните полилеи и картините от известни художници. Свиреше втора цигулка в градския оркестър в Алансон и главата му се замайваше от толкова разкош. И все пак не се оплакваше. Във всеки случай вече не можеше да го видиш да чука по пианото в нощни заведения, а това, нали това бе главното. Не би понесъл повече да безчести така изкуството си, заяви той твърдо.

Те си припомниха заедно годините в консерваторията, надеждите, разочарованията, търпението, което трябваше да проявят,

докато намерят пътя си. Дюрийо не беше си донесъл цигулката. Но Рафаел седна на пианото и свири Моцарт, Бетовен, Шопен.

— Каква изпълнителска кариера можеше да направиш! — възкликна Дюрийо. — Вярно, отредено ти е било другаде да жънеш лаври. Всеки трябва да следва призванието си.

Неведнъж критиците бяха споменавали името на клоуна Грок във връзка с Бидош и бяха заявявали, че в лицето на музиканта прословутият швейцарски смешник Огюст като че най-после си е намерил заместник.

В навечерието на Коледа Бидош действително дебютира на манежа на цирк Урбино. Дълго мислиха кой би могъл под бялата клоунска маска да му подава репликите. След няколко не съвсем убедителни проби Бенедикта изненада всички, като предложи себе си. Защо пък не? Невзрачната Бенедикта Прийор, превърнала се в партньорка и необходим фон, който изтъкваше стойността на известния музикален клоун Бидош, облечена в прилепнал бродиран елек и панталони до коленете, с бял като гипс грим на лицето, с черни, нарисувани на челото вежди, описали високи, въпросителни и подигравателни дъги, с ясна и повелителна реч, със сребърни пантофки на краката — беше за чудо и приказ.

Нахлупил теме от розов картон, накичен с изкуствен нос като червен картоф, облечен в прекалено широк фрак с увиснал на врата му целулоиден нагръдник и свлечени панталони над огромни калеври, Бидош изпълняваше роля на некадърен и простодушно претенциозен неудачник в музиката, дошъл да даде концерт на пиано. Но най-големите главоболия му създаваха собствените му дрехи, въртящото се столче и най-вече самото пиано. Всеки докоснат клавиш внезапно отваряше капан или предизвикваше злополука — бликваше водна струя, изригваше пушек, изскачаше среден пръст, чуваше се смешен шум, пръдня, оригване. И смехът на публиката гърмеше като водопад, срутваше се от пейките, за да го затисне пред собствената му палячовщина.

Оглушен от тези весели възгласи, понякога Бидош си спомняше за горкия Бодрюш, който несъмнено никога не бе паднал толкова ниско. Едно нещо все пак го предпазваше — късогледството му, — тъй като гримът пречеше да си слага очилата и по този начин той почти нищо не виждаше, освен големи разноцветни светли петна. Нищо, че хиляди

палачи го подлудяваха с животинския си смях, той поне имаше предимството, че не ги вижда.

Дали номерът с дяволското пиано не беше добре подготвен? Дали оная вечер не се случи някакво чудо под купола на Урбино? На финала се предвиждаше, след като е изкарал криво-ляво някакъв музикален откъс, нещастният Бидош да стане свидетел на експлозията на пианото си, което да изригне на манежа огромни количества шунка, торти, кренвирши, наденици, салами, кървавици. Но се случи съвсем друго нещо.

Дивият смях притихна пред внезапната неподвижност на клоуна. След като се възцари най-дълбока тишина, той засвири. С вгълбена, мечтателна, пламенна нежност свиреше той „Радостта ми да пребъде“, хорала на Йохан Себастиан Бах, който бе съпътствувал младежките му години. А бедното старо цирково пиано, предварително разнебитено за фокусите, а после пооправено, се подчиняваше великолепно на ръцете му и възнасяше божествената мелодия чак до мрачните висини на купола, където едва се забелязваха няколко трапеца и въжени стълби. След преизподнята на хиленето последва нежно и възвишено небесно веселие, което витаеше над причестената тълпа.

Последният тон отзвучаваше дълго в настаналата тишина, като че хоралът продължаваше в отвъдното. Тогава в преливащите се цветни мъглявини на късогледството си клоунът музикант видя как капакът на пианото се повдигна. То не се пръсна. Не изплю бълвоч от колбаси. Разцъфна бавно като голямо тъмно цвете и от него излетя красив архангел с лъчисти крила — архангелът Рафаил — същият, който винаги бе бдял над него и го бе пазил да не се превърне напълно в Бидош.

[1] Месо, мръвка. — Б.пр. ↑

[2] Архангел Рафаил. — Б.пр. ↑

[3] Черво за колбаси, мехур. — Б.пр. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.